

BULLETIN

Oudheidkundig Cultuurhisto-
risch Genootschap Landgraaf

September 1993

nr. 3

9de Jaargang.

EEN NIEUW BESTUUR.

'Omdat de voorzitter (dhr.W.Ringens), de vice-voorzitter (dhr. O.Kuy1) en de penningmeester (nevr.A.Ringens) zich om verschillende redenen terugtrokken, moest in maart j.1. het hoofdbestuur van het O.C.G.L. ingrijpend vernieuwd worden.

Als voorzitter wil ik in dit nieuwe Bulletin graag het nieuwe bestuur presenteren;

I.Bosch blijft secretaris. Hij zal zeker zorgen voor de nodige continuïteit. Vice-voorzitter wordt May Quaedflieg, zeer verdienstelijk als lid van de sectie genealogie en streekgeschiedenis en welbekend bij de lezers van ons jaarboek en Bulletin door zijn publicaties. Frans Vreuls, leidinggevend medewerker op de afdeling financiën van de gemeente Heerlen is penningmeester, hij zal het werk van mevr.Ringens op deskundige en waardige wijze voortzetten. Frans Vreuls heeft veel belangstelling voor streekgeschiedenis en genealogie en is al enkele jaren lid van ons genootschap. Ikzelf was tot maart geen lid van de vereniging en heb ook geen aantoonbare verdienste op een van de terreinen die het genootschap bestrijkt, ik zal me waar moeten maken als voorzitter op grond van mijn ervaringen bij diverse andere besturen en met behulp van een hartelijke belangstelling voor Landgraaf en de plaatselijke geschiedenis.

We zullen ons werk doen in intensief contact met de verschillende sectievoorzitters. Hiermee zetten we de lijn van het vorige bestuur voort.

We hebben als bestuur op dit ogenblik geen grote ambities. Eerst willen we het genootschap goed leren kennen. We nemen hiervoor de tijd en proberen door goed

te luisteren een helder beeld te krijgen van wat de leden willen en verwachten.

Sommige dingen zijn nu, na het eerste half jaar, al duidelijk. Zo zullen we veel tijd en zorg moeten investeren in de innerlijke samenhang van het genootschap. Concreet houdt dit in dat we veel ruimte moeten scheppen voor het funktioneren van de secties en voor hun onderlinge communicatie.

Uiteraard zullen we heel veel energie moeten steken in het hoofddoel van het O.C.G.L.; belangstelling kweken voor de eigen geschiedenis van Landgraaf. Dit brengt met zich mee zorg voor aanwas van het ledenbestand, stimuleren van actieve beoefening van de streekgeschiedenis, het uitbouwen van het documentatiecentrum en het verenigingsgebouw tot een gastvrije werkplaats en actief ondersteunen van de redactie van Bulletin en Jaarboeken.

Een uitgesproken beleidsplan hebben we nog niet. Wel hopen we voor het einde van 1993 enkele prioriteiten te kunnen aangeven in de vorm van een plan voor 1994.

Voorlopig kan ik zeggen dat we met plezier aan het werk zijn.

Albert Verreck.

MEDEDELING.

In het december-nummer van ons Bulletin zal een Jaarprogramma voor 1994 bekend gemaakt worden.

We zullen proberen in oktober voor onze leden en voor belangstellenden nog een avond te organiseren.

Deze avond zal tijdig bekend gemaakt worden.

Het Jaarboek 1994 is verschenen.

De prijs voor leden is f.12,50 en niet leden f.15,--
Indien mogelijk zal dit Jaarboek bij elk lid aan de deur aangeboden worden.

Het is nog wel vroeg maar als U het nu al neemt kan het toch een leuk cadeautje worden voor St.Nicolaas of Kerstmis. U hebt het dan op tijd en U vergeet het niet in die drukke tijd.

HET JAAR DER OUDEREN of HOE HET WAS

Indien men het gewijzigde leefpatroon van onze ouders of grootouders vanaf hun geboorte tot heden wil belichten, moet men zich op veel onbekende dingen voorbereiden.

De alledaagse dingen in en om het huis, van geboorte tot dood, van werk en vermaak of onderwijs en geloofsbeleving, zijn drastisch veranderd.

Spreken we thans openlijk over geboortebeperving met alles daar omheen zoals b.v. de hulpmiddelen, vroeger preekte de kerk heel anders.

De gesprekken over huwelijk en geboorte, vandaag tot in de finesses onderwezen, was een volledig onbekende. Voorlichting was een taboe, de natuur volgde wel zijn eigen weg.

Het is dan ook niet verwonderlijk dat vroeger om geboorte en moederschap een waas van geheimzinnigheid werd gegeven. De jeugd werd zoet gehouden met allerlei fabeltjes omtrent de nieuw geborene.

Men vond de baby wel eens onder de kool in de tuin. Het meest bekend was de ooievaar die veelal in de nachtelijke uren voor de gezinsuitbreiding zorg droeg. Deze fabel wordt nu als geboorte kennisgeving gebruikt in de vorm van een ooievaar die komt aanvliegen en in zijn snavel een doek draagt waarin een baby ligt. Ook staat deze ooievaar wel eens trots in de tuin en stapt parmantig richting huis.

Wanneer men vroeger als kind de wens uitte een nieuw broertje of zusje te krijgen, dan kreeg men de aanbeveling/op de buitenvensterbank te strooien om zo de ooievaar over te halen een bezoek aan het huis te brengen.

Dat de moeder na de bevalling 9 dagen het bed moest houden, was het gevolg van een prik van de ooievaar met zijn snavel in buik of been van de moeder.

Met de meer wetenschappelijke verloskunde en gynaecologie en met het gemoderniseerde onderwijs zijn deze bakerpraatjes bij de jeugd niet meer geloofwaardig.

Kinder rijkdom werd over het algemeen wel beschouwd als een zegen van de HEER.

Vrouwen die onvruchtbaar bleven, gingen veelal gebukt onder een diep verdriet. In de volksmond ging dan ook wel eens het praatje dat zij voorheen te veel omgang met mannen had gehad, of nu te weinig met haar eigen man. In elk geval lag het aan haar en zonder pardon.

De geestelijkheid hield op de gezinsuitbreiding bij hun parochianen middels o.a. de doop een oogje in het zeil. Bij een te groot leeftijdsverschil in de opvolging werd tijdens het huisbezoek of zeer zeker bij een parochie-retraite wel navraag gedaan naar de bedactiviteit.

Was een groot gezin een zegen, soms, vooral bij de boeren bevolking, telde een zoon meer dan een dochter in verband met de nodige veldwerkzaamheden. Sprak men bij deze over het aantal jeugdigen, dan was het niet verwonderlijk dat hij sprak over: drie kinderen en twee meisjes. Waarbij onder kinderen de jongens werden bedoeld.

Onderling was bij deze groep van de bevolking de nodige naijver want een der zonen moest in de geestelijke stand om de welgesteldheid aan te tonen. Bij de broers van deze priester werd dan wel eens plagend gesproken dat hij te dom was om boer te worden.

Was er sprake van een aanstaande moeder, dan was deze gehouden aan een aantal voorschriften o.a. Zij mocht haar armen niet boven haar hoofd steken, want dan kon de navelstreng zich om de hals van de boreling strikken en deze zodoende verstikken.

Bij schrikken van lelijke of vreemde dingen bestond de mogelijkheid dat de vrucht eveneens met de nodige afwijkingen ter wereld kon komen. Schrok zij b.v. voor een weglopende haas, dan zou het kind met een hazelip geboren worden. Een aanstaande moeder die ongeacht alle voorzichtigheid toch schrok, mocht dan met haar hand geen lichaamsdeel aanraken want dan was het mogelijk dat het kind op die plek een wijnvlek kreeg.

Er was voor de toekomstige moeder slechts een ding weggelegd n.l. alleen aan mooie dingen denken of kijken want daar werd de boreling mooi van. Noodzaak was; goed te eten en slappe kost te mijden want daar kwamen meisjes van. Of het een jongen was viel waar te nemen aan de beweeglijkheid van de vrucht. Indien men echter steevast met de linkervoet voor een hoger gelegen (trap of stoel) besteeg dan was er sprake van een meisje. Schrijver "Vader Cats" beschreef een en ander volgens bijgaand gedicht:

Die van een zoontje zwanger gaat,
 Heeft veel een schoon gelaat.
 Maar gaat ze van een meisje zwaar,
 Zo is haar wezen niet te klaar.

Na een voorspoedige bevalling, veelal met behulp van de plaatselijke "baker" (dit was meestal de vrouw van de koster), kwam voor de vader de fles op tafel om de buurt en familie te ontvangen welke de nieuweling kwamen zien.

Na de gebruikelijke aangifte ten gemeentehuize werd de kerkelijke doop geregeld die meestal op zondag gehouden werd. Bij deze plechtigheid droeg de "vroedvrouw" het kindje en werd geflankeerd door de peter en meter. Meestal hield men er rekening mee dat het hoofdje van het kind gericht was naar de toekomstige naamgever b.v. bij een jongen naar de "peter" en bij een meisje naar de "meter". Bij de doop was over het algemeen nogal haast geboden, want mocht het kindje ongedoopt plotseeling te komen overlijden, dan wist men dat het geen zieleheil kreeg omdat het nog niet verschoond was van de erfzonde. Met deze wetenschap dat het zieltje niet verder dan het voorgeborgte van de hemel kon doordringen werd elke katholiek er dan ook uitdrukkelijk op gewezen zelf de nooddoop toe te passen.

De keuze van de peetouders verliep eveneens volgens een vast protocol. Eerst kwamen de ouders van de vader in aanmerking, daarna de kant van de moeder.

De peetouders namen tevens de verantwoording dat het kind degelijk en volgens de regels van het geloof werd opgevoed. Voor de doopplechtigheid werd het kind prachtig uitgedost, maar later ingepakt als ware het een pakketje.

De nu gebruikelijke "pampers" voor "boy" en "girl" was een onbekend iets. Een zekere hoeveelheid luiers wassen was dan ook de dagelijkse bezigheid, zonder wasmachine, en ze hingen op de drooglijn te drogen of bij slecht weer boven het fornuis.

Naast de luier werd het kind dan nog ingewikkeld met een wikkkel, dit als ruggesteun en het verkrijgen van rechte ledematen. Eenige lichaamsbeweging was er voor de baby niet

bij. Alleen de mond om te huilen en te eten was voor het kind vrij gelaten.

Na het kraambed als de moeder weer ter been was om de alledaagse bezigheden te doen was het gebruikelijk na ± 6 weken de z.g. "kerkgang" te doen.

De kerkgang met de betekenis van zuivering van de kraamvrou is de eerste gang naar de kerk na een bevalling. Kerkelijk noemt men het een liturgische zegening van een moeder na de geboorte van een kind, als ze weer naar de kerk kan gaan om God te danken voor de goede afloop en daarbij de zegen te vragen voor haar en het kind.

Tot zover de verhalen van de dames op leeftijd. Men staat verwonderd wat in een zeer korte tijd ons doen en laten is veranderd zonder er bij stil te staan hoe het was.

Vraag, luister en teken het op. Morgen is het te laat.

ha.er.

ZOEKERTJE.

Al zes jaar zoek ik naar de ouders van:
 BARBARA KONINGHS geboren 6-8-1729 te Schaesberg, overleden 27-12-1779 te Schaesberg.
 Gehuwd met Joannes Henssen 5-10-1755.
 De ouders van Barbara zijn: Joannes Andreas Casparus TERKONING en Anna Veronica Janson.
 Barbara is een zus van Peter Koning de schrijver van het bokkerijderslied.

Mej. M.J.A. Henssen
 Hereweg 20
 6373 VI Landgraaf.

DE GOUDSLAAGER.

Onder 't Vlies Zit verlies.

't Verguld sieraad, in schyn van goud,
 Is in zich zelf onwaardig hout:
 ó Gaauwe mens, waar zyn uwe oogen?
 Des werelds glans is maar een schyn,
 Inwendig zal 't veracht'lyk zyn,
 Een konstenaar heeft u bedroogen.

DE SILVERSMIT.

Hoe eel van stof, Noch veel te grof.

Blank zilver, al te veel bemind
 Van 't hert, dat werelds is gezind,
 Gy kont den honger niet verzaaden
 Den weldoorziende en keur'ge ziel,
 Wiens lust op uwen oorsprong viel,
 Om zich met rykdom te overlaaden.

TER NAGEDACHTENIS AAN EEN OVERLEDEN LID.

Jo Muhlenberg is vanaf het begin een zeer actief en behulpzaam lid geweest van het O.C.G.L. Hij was lid van de sectie Genealogie. In 1990 is hij zelfs Voorzitter van de sectie geweest.

Kwartierstaat van Lambert Godfried Joseph MUHLENBERG

Generatie I

- 1 Godfried Joseph MUHLENBERG, geboren Schaesberg, 20-04-1930, overleden Maastricht, 06-10-1992 op 62-jarige leeftijd.

Generatie II

- 2 Lambert MÜHLENBERG, geboren Schaesberg, 01-07-1905, overleden Heerlen, 25-01-1974 op 68-jarige leeftijd, begraven Schaesberg.
Gehuwd op 22-jarige leeftijd Schaesberg, 20-10-1927 met;
- 3 Anna Maria Josepha PEULEN, geboren Schaesberg 23-06-1903, overleden Heerlen 28-11-1972 op 69-jarige leeftijd, begraven Schaesberg.

Generatie III

- 4 Frans Hubert MÜHLENBERG, geboren Schaesberg 01-01-1868, overleden Schaesberg 19-04-1946 op 78-jarige leeftijd, begraven Schaesberg 23-04-1946. Overleden in zijn huis gelegen op de Hoofdstraat nr.62 te Schaesberg.
Gehuwd (1) op 34-jarige leeftijd Schaesberg, 18-04-1902 met;
Anna Barbara WETZELAER, geboren Kevelaer 11-08-1874, overleden Schaesberg, 20-01-1903 op 28-jarige leeftijd, begraven Schaesberg, 23-01-1903.
Gehuwd (2) op 36-jarige leeftijd Schaesberg, 22-04-1904 met;
- 5 Maria Hubertina ARETS, geboren Schaesberg 02-09-1872, overleden Schaesberg 12-08-1919 op 46-jarige leeftijd.
Gehuwd (3) op 52-jarige leeftijd Schaesberg, 04-11-1920 met;
Maria Gertrudis TRIEFELS, geboren Nuth 01-10-1878, overleden Schaesberg 31-05-1964 op 85-jarige leeftijd.
- 6 Godfried Joseph PEULEN, geboren Amstenrade, 17-12-1871, overleden Schaesberg, 19-05-1951 op 79-jarige leeftijd, begraven Schaesberg, 22-05-1951.
Gehuwd op 30-jarige leeftijd Schaesberg, 24-10-1902 met;
- 7 Maria Anna WETZELS, geboren Schaesberg 02-03-1879, overleden Schaesberg 19-07-1944 op 65-jarige leeftijd, begraven Schaesberg 22-07-1944.

Generatie IV

- 8 Johann Heinrich Hubert MUHLENBERG, geboren Hetzenrath onder Doveren in Duitsland 15-01-1835, overleden Schaesberg 15-03-1898 op 63-jarige leeftijd, begraven Schaesberg.
- 9 Gehuwd op 23-jarige leeftijd Schaesberg, 20-10-1858 met;
Maria Josepha HOUPPERMANS, geboren Hopel onder Kerkrade 14-12-1827, overleden Schaesberg 17-06-1899 op 71-jarige leeftijd.
- 10 Lambert (Hubert) ARETS, geboren Heerlen 08-06-1842, gedoopt Heerlen 09-06-1842, overleden Schaesberg 26-02-1926 op 83-jarige leeftijd.
Gehuwd op 24-jarige leeftijd Brunssum, 30-11-1866 met;
- 11 Maria Agnes STEVELMANS, geboren Merkelbeek 21-07-1841, overleden Schaesberg 05-08-1896 op 55-jarige leeftijd.

- 12 Jan Hendrik PEULEN, geboren Oirsbeek, 22-06-1839, overleden Oirsbeek, 01-11-1912 op 73-jarige leeftijd.
Gehuwd op 30-jarige leeftijd Oirsbeek, 29-08-1869 met;
- 13 Maria Gertruid BEUGELS, geboren Oirsbeek 28-08-1846, overleden Oirsbeek 05-06-1921 op 74-jarige leeftijd.

Johannus Joseph WETSELS, geboren Schaesberg 22-02-1834, overleden Schaesberg 18-04-1884 op 50-jarige leeftijd.
Gehuwd op 41-jarige leeftijd Schaesberg, 14-10-1875 met;
Maria Josepha TILMANS, geboren Schaesberg 05-01-1842, overleden Schaesberg 26-10-1919 op 77-jarige leeftijd.

Generatie V

Johannus MEULENBERG, geboren Jabek 18-08-1824, overleden Schaesberg 18-09-1887 op 63-jarige leeftijd, begraven Schaesberg 21-09-1887.
Gehuwd op 21-jarige leeftijd, Doveren in Duitsland, 15-11-1845 met;
Maria Cath. WILMS, geboren Hottdorfin Duitsland 28-07-1810.

Jan Joseph HOUPPERMANS, gedoopt Elkenrath onder Wijlre 16-01-1798, overleden Schaesberg voor 1879 op 80-jarige leeftijd.
Gehuwd op 25-jarige leeftijd Schaesberg, 24-10-1823 met;
Anna Catharina HANSSEN, geboren Nieuwenhagen 22-08-1801, overleden Schaesberg 14-10-1879 op 78-jarige leeftijd.

Jan Jacob ARETS, geboren Schaesberg 27-07-1807, Overleden Schaesberg 25-03-1884 op 76-jarige leeftijd.
Gehuwd op 31-jarige leeftijd Heerlen, 22-11-1838 met;
Balbina Josepha STEEVENS, geboren Heerlen 12-03-1814, overleden Eijgelshoven 31-10-1895 op 81-jarige leeftijd.

Gerard Joseph STEVELMANS, geboren Brunssum 26-02-1811, overleden te Brunssum 13-07-1875 op 64-jarige leeftijd.
Gehuwd op 25-jarige leeftijd Merkelbeek, 09-07-1836 met;
Maria Margaratha MAES (SEN), geboren Hoensbroek 04-10-1812. Overleden Brunssum 17-05-1860 op 47-jarige leeftijd.

Johan Antoon PEULEN, geboren Bocket in Duitsland 07-10-1800, gedoopt (RK) Bocket in Duitsland 16-01-1801, overleden Oirsbeek 24-08-1839 op 38-jarige leeftijd.
Gehuwd op 26-jarige leeftijd Oirsbeek, 24-01-1827 met;
Maria Helena HEUTS, gedoopt (RK) Schinveld 28-01-1799, overleden Oirsbeek 03-11-1876 op 77-jarige leeftijd.

Severijn BEUGELS, geboren Oirsbeek 27-03-1816, overleden Oirsbeek 21-06-1880 op 64-jarige leeftijd.
Gehuwd (1) op 27-jarige leeftijd Oirsbeek, 05-10-1843 met;
Maria Hubertina CLAASSENS, geboren Oirsbeek 29-07-1823, overleden Oirsbeek 07-07-1850 op 26-jarige leeftijd.
Gehuwd (2) op 36-jarige leeftijd Oirsbeek, 09-09-1852 met Anna Katharina JANSSEN, geboren Oirsbeek, 30-12-1818.

Johannes WETZELS, geboren Heerlen 27-01-1800, gedoopt Heerlen 28-01-1800, overleden Schaesberg 04-02-1870 op 70-jarige leeftijd.
Gehuwd op 20-jarige leeftijd Schaesberg, 24-04-1820 met;
Anna Maria MAHR. Geboren als onwettige dochter. Gedoopt Schaesberg 27-03-1798. Overleden Schaesberg 06-04-1883 op 85-jarige leeftijd.

Johan (Jan) TILMANS, geboren Schaesberg 21-06-1813, overleden Schaesberg 05-02-1883 op 69-jarige leeftijd.
Gehuwd op 26-jarige leeftijd Schaesberg, 06-10-1839 met;
Maria Anna de WIT, geboren Merkelbeek 02-03-1804, overleden Schaesberg 11-02-1889 op 84-jarige leeftijd.

Koeëtich mar in ut plat sjriehve.

Wens de, zoeë wie ich, bij inne kloep of verein bis, weëd van dich verwaat, dats de óch aktief bis. Dat gelt besjtimt óch vuër d'r dialektkloep. Mar bis de evver, zoeë wie ich, inne nieëmes in ut sjriehve van sjtuksjkes os verskes, dan is ut waal verrekte lestig. Doarum sjrief ich óch nieks! Ut is toch noeëts gód; me kriet dan ummer dat getellewel uëver de sjpelling. Is ut noe sh of sj? en mót noe ee hudje of ee sjtripke óp de o? Döks, wen ich nit ken sjloape, da valle mich allerhand lollige dinger i, mar dan bin ich te voehl vue oeht d'r püs te kóme en ut óp te sjriehve. Ich lees gans geër sjtuksjkes van angere, mar went ich ut zelveer mót doeë, bin ich nurgens mieë. Doarum dón ich ut óch mar nit! Has de óch nog, dat ut nit gesjrieëve is zoeë wie ut moót; d'r inne vingt dit nit gód... d'r angere hat doa get óp te zage. Ut is geweun höddel, wat ich schrief. En Doarum dón ich ut óch nit!. Ich wool, dat ich ut koeët, da sjreef ich sjtuksjkes woa gikkerinne va óp zów kiekke. Zoeë wie uëver bij ós heem vreuger. Dat mieng pap en mam gaars nit oeht dis geëgend koame, mar zoeë gezaag geïmmigreerd zint oeht Midde-Limburg. En dat viër doadurch óch gans ang esj kallete, wie de hieziger lüj va Waobich. Bis ee joar of zes dach ich, dat viër kallete wie gikkerinne, evver, wie ich noa de groeëte sjoëel góng, woar aal gans angesj. Zoeë zaag de mam went viër frisj gewesje en mit gekemde hoare de duër oeht gónge: "Zoa, noe goatj geer noa sjoel en kómtj drek noa hoehs!" Mit de noaberkinger góng ich evver noa sjól en went die oeht woar, drek noa heem. Óch d'r pap houw xieng oehdrukkinge; wie "au couck", dat is geweun lakrits. Vieër mochte och wal ins van d'r pap inne kockerèl gèhle; dat woar dan dobbel... Of "meisje", dat woare vrenkel. Mit mieng breur en zustere moel ich nog ummer dat pieëretig plat, (wie ze hij zant).

Durch de loop der joare (is dat óch plat?) han ich doe waal good Waobicher plat gelieërd. Ut sjunste ving ich, went ich, mieëstens bij ing begrepnis van ing tant of inne nónk oeht Zitterd, koom te kalle mit neeve en nichte. Da kal ich toch wer ónvervalsjt Zittesj plat, zoeë wie mienne pap mich dat gelieërd hat. Plat moele ken ich waal, mar sjriehve nit!

En doarum dón ich ut óch nit!

Basta! sjloes! oeht!

Elly Janssen.

bij Overstenhof, Schaesberg.

Ook de westelijke vleugel, die niet geheel kon onderzocht worden, vertoonde, ook weer tengevolge van de vroegere opruiming, weinig sporen van grondmuren. Bij M werd in het vaste leem het stookkanaal van een hypocaustum gevonden. Dit kanaal, waarvan de bodem 1.10 M. onder de tegenwoordige oppervlakte lag, had een lengte van 2 M. ongeveer, was 40 c.M. breed en verwijdde zich lipvormig bij den muur van de binnenplaats. Vanaf het binnenhof werd derhalve gestookt; een afzonderlijke stookplaats (praefurnium) hebben we echter daar niet kunnen vinden, zooals ze b.v. aangegeven wordt op het binnenhof van de villa bij Bollendorf (vgl. Bericht VI der Röm. Germanische Kommission p. 72). Op den bodem van 't kanaal lag een dikke, zwarte laag houtasch en voor de opening was geen asch; de wanden waren bruinzwart van den rook van 't stookkanaal, terwijl het leem om de wanden van 't kanaal tot op een d.M. dikte door den gloed rood gebrand waren en een hardheid verkregen hadden, die een bekleding van steen overbodig maakte. Hoe het stookkanaal bedekt is geweest, met tegels of met leem, vermoedelijk 't laatste, kon niet geconstateerd worden. Wat nog van 't kanaal te zien was, was een $\frac{1}{2}$ M. hoog.

Van het hypocaustum zelf, de beneden-stookplaats voor verwarming der vertrekken, dat bij N bijna zeker moet geweest zijn, waren niettegenstaande nauwkeurige onderzoekingen geen sporen in den bodem te ontdekken. Bij het puin, dat hier uitgedolven werd en uit houtskool en zeer veel stukken pannen bestond, waren ook fragmenten van ronde van klei gebakken groote, dikke, roode schijven afkomstig van de pijlertjes, die de zoldering van het hypocaustum steunden; eveneens fragmenten van roodachtige, vierkante, uit klei gebakken kleine verwarmingskastjes (tubuli) of van haaktegels (tegulae hamatae), die, tegen de wanden der vertrekken op elkaar bevestigd, een verwarmings- of warmtegeleidingsbuis vormden, waardoor de heete lucht uit het hypocaustum kon optrekken.

Waar toe het vrij groote vertrek O, dat ook op het binnenhof uitkwam, gediend heeft, weten wij niet. Van dit vertrek was de noordelijke muur, waarvan de zeer sterke en harde fundeering uit vastgestampt kiezel bestond, breder dan de andere muren.

De grondvesten der economie-gebouwen, een schuur en enkele bijgebouwtjes, zullen misschien in de buurt bij de villa nog verborgen liggen; en dan hoogstwaarschijnlijk, in verband met 't gemakkelijk inhalen van den oogst, op het lagere terrein vóór B. Een onderzoek daarna kon voorloopig niet worden ingesteld; eveneens niet naar een omheiningmuur of gracht, die de villae rusticae met haar bijgebouwen vaak omgaf.

Een welput werd niet gevonden. Indien hij er geweest is, zal hij ook in het lagere voorterrein gezocht moeten worden. Omdat echter daar zelfs het drinkwater op een diepte van ongeveer 20 M. zit, zullen de villabewoners hun drinkwater gehaald hebben aan de niet ver verwijderde bronnen der Streythagerbeek. Bij Overstenhof is een westelijke en een oostelijke bron, deze laatste geeft nog overvloedig water; vijf minuten zuidelijker, bij Ter Winselen, is feitelijk de eerste bron der beek. Vermoedelijk bepaalde de dichte nabijheid der genoemde westelijke bron ook de plaats, waar de villa op een hoogte gebouwd is geworden. Dit typische geval van een Rom. villa, althans van een Rom. nederzetting, liggende op een hoogte kort bij een bron, hebben we eveneens op twee plaatsen in Heerlen kunnen waarnemen.

Er moet in de buurt van de Rom. villa ook de begraafplaats geweest zijn, die denkkelijk nog verborgen ligt. Dat deze zich bevond in het Terwinselerveld, waar in 1919 (vgl. „De Maasgouw“ October 1919) en later nog meer graven ontdekt werden, zelfs één omringd door een krans van kiezelstenen, is wat te gewaagd; de afstand van ± 1200 M. is te groot. Wel is het toen gevonden vaatwerk van dezelfde soort als dat der bewoners der villa bij Overstenhof. Wij vermoeden echter, dat die graven afkomstig waren van gelijktijdig levende bewoners van een andere nederzetting, die daar dicht bij lag. Sporen van zulke andere nederzetting werden ontdekt aan den noordelijken voet van den steenberg der Staatsmijn Wilhelmina, waar Rom. muren gevonden zijn; ook werden zulke muurresten aangetroffen 550 M. westelijk van onze villa, vlak aan de noordzijde van den meer genoemden veldweg. Zooals men ziet, kan hier deskundig onderzoek nog veel aan 't licht brengen.

Wanneer de blootgelegde Rom. hoeve, waarvan de grondmu-

ren zeer waarschijnlijk tot geringe hoogte van steen gebouwd waren en 't overige gedeelte wel uit houten balken en vlechtwerk met leem bestaan zal hebben, gesticht, verlaten en vernietigd is, laat zich met zekerheid niet bepalen. Het aardewerk van onze villa draagt de kenmerken van de 2e eeuw; slechts een enkel scherfje van het zgn. Pingsdorfsch aardewerk en enkele bruineverfde, zeer harde fragmenten met gekartelden voet of met inkervingen op den halswand van veel later vaatwerk werden aangetroffen en zullen er toevallig gekomen zijn. Munten, die ter dateering aanwijzingen kunnen verstrekken, werden niet gevonden. Vermoedelijk is de villa gesticht omstreeks 100 n. Chr.; trouwens andere vondsten zeggen ons, dat de eerste villa in Zuid-Limburg gebouwd is niet vóór het allerlaatste gedeelte der 1e eeuw.

De stichter en bewoner der villa is waarschijnlijk een Rom. burger of een veteraan uit het Rom. leger geweest, aan wien land geschonken werd door de regeering, die het groote voordeel besefte van de ontwikkeling en bevordering van den landbouw en van den aanleg van groote hoeven. Hij hield zich vooral bezig met fruitcultuur en veeteelt, met het verbouwen van vlas en graangewassen. Hij woonde niet ver van 't Rom. stadje Coriovallum, waar hij voor de producten van zijn arbeid gretige koopers vond. Rustig leefde hij of zijn nazaat hier vermoedelijk gedurende de geheele tweede eeuw, een tijd van volkomen veiligheid niet alleen in deze streken, maar ook op den geheelen linker Rijnsoever, een vredeperiode, die feitelijk ingezet had in 70 n. Chr., na den Bataafschen opstand.

Toen moet een verschrikkelijke catastroof gekomen zijn over Zuid-Limburg en de naburige landen, want plotseling houden er de munten en het aardewerk op in de alle door brand vernielde Rom. hoeven. Deze ramp trof ook onze villa; de talrijke brokjes houtskool, de lagen houtasch en de lichtroode kleur van verschillende stukken kalksteen leggen er getuigenis van af, dat de nederzetting haar ondergang heeft gevonden door een geweldigen brand. Dit geschiedde in 't begin der 3e eeuw, waarschijnlijk in 213, toen door de Germanen, tengevolge van het zwak optreden van keizer Caracalla, de Rom. Rijn grens tijdelijk verbroken werd.

Onze landhoeve werd niet meer opgebouwd wegens de onveilige tijden, die thans begonnen door het langzame verval der Rom macht. Ze bleef een ruïne, die door weligen plantengroei, door een bosch bedekt werd en is in dien toestand misschien gebleven tot het groote rodingstijdperk aanbrak, waarin tal van nieuwe, kleine en groote nederzettingen in de buurt ontstonden. Toen werd de ruïne, die gemakkelijk steenmateriaal opleverde, doorwoeld en weggebroken. Later werd de plek genivelleerd en zoo goed mogelijk in vruchtbaar land herschapen.

Alvorens we de vondsten opsommen, een kort woord over de hoeve Overstenhof zelf, die evenals de Rom. hoeve haar oorsprong, haar ligging zal te danken hebben aan de bovengenoemde bronnen en wier terreinen een deel uitmaakten van het Rom. landgoed.

De hoeve wordt in zeer oude bescheiden Overstrijthagen genoemd. Er bestond ook een Nederstrijthagen, n.l. Rouwenhof (der ouwen hof), liggende in de buurt van een thans bedekten zeer ouden weg, die van hier de Streijthagerbeek volgde naar het waterrijke, in den Rom. tijd reeds bewoonde Eyselshoven. Deze hoeven, evenals Streythagen Wickraderleenen, schijnen onderdeel geweest te zijn van 't uitgestrekte, oude, adellijke landgoed Streythagen (in 1256 Strithagin), dat een versterkt kasteel was, omringd door grachten, gevormd door 't water der hooger verlegde Streythagerbeek, die gedeeltelijk de oostgrens vormde tusschen het middeleeuwsche Herle en het land van Rode (Herzogenrath).

Op 't eind der 14e eeuw was Overstenhof in 't bezit der familie Crop van Liskirchen, in de 16e eeuw van Winand van Emstenraadt van Mheer. en later van de familie Van Loë. In 1691 verpachtte o.a.: „Philipp Cristophor frei Heere van Loe Heere tot Meer etc. aan Joan Harst ende Petronella Quaedfligh Eheleuth synen Hoff geleghen tot Strythaeghen, ghenamt den Overster hof.”

VONDSTEN.

Zeer weinig gave voorwerpen werden gevonden.

I. AARDEWERK.

a) Terra sigillata.

1. Fragmenten van bruingeel schoteltje.
2. Fragmenten van kraagschotel, bruingeel, hard baksel; waarschijnlijk te dateren tot midden der 2e eeuw. Vgl. Niederbieber type 20.
3. Nog zoo'n fragment van kraagschotel, weeker baksel, door den brand veel geleden.
4. Fr. van groote kom, 16 c.M. opening, 't bruingeel vernisje laat spoedig los, op de breuk geel; rand met ribbel; eierlijst, waaronder parelrandjes, dan onherkenbare figuren. Noordelijk baksel, van midden 2e tot midden 3e eeuw. Vgl. Niederbieber type 17.
5. Wandfragm. van groote, dikke kom met ringetjes en figuren.
6. Onversierde kom in den vorm van een om het midden ingesnoerden bol (bilobée), op den rand een ribbel, opening 14 c.M., standvlak $5\frac{1}{2}$ c.M. Vgl. Koenen XIV 10. Binnen in den platten bodem in een ring de stempel TRITVS F. (ook gevonden o.a. in Vechten en Arentsburg); eromheen nog een ring; goed werk, bruingeel vernisje houdt zeer goed. Gevonden zeer diep in H. Einde 1e eeuw en later.
7. Fr. van kom; dezelfde vorm als de vorige.
8. Fr. van grooten beker in den vorm van een omgekeerden afgeknotten kegel (conisch), roodgeel, standvlak 5 c.M.; om wand draaigroeven, geen stempel, vermoedelijk Niederbieber type 9; 2e eeuw en later.
9. Fr. van bruinroode, groote, dikwandige wrijfschaal met breeden verticalen rand, waarin vermoedelijk uitloop door leeuwenkopje; 2e eeuw en later.
10. Wandfragm. v. wrijfschaal.
11. Fr. van schoteltje, rand niet omgebogen, zonder ribbel; op wand hartvormige bladeren met steel à la barbotine.

VOOTSJT EP

Wie mennige vootsjtap, dach ich graad,
 han ich al óp dis welt gezat?
 En ich kóm nit um de woarheid hin,
 dat ich langsam an 't versjliehte bin..
 Hi-j en doa get versjangeleerd..
 En hi-j en doa al gerepareerd..
 D'r Alzheimer sjleet al e bietje tów,
 zoedat ich alling d'r agenda vertrów.
 En gans verwóngerdenk ich dan
 dat ich zieëve krútskes al hinger mich han!
 Rónk zieëven-en-twintigdoehzend daag.!
 D'r dri-jde deel geet doa waal aaf vur de nach..
 Zoevóël sjtónde verloare..zung van d'r tied;
 die bin ich, eëzel, vur ummer kwiet..
 Mar al mit al is 't leëve good,
 ich begin giddere daag wer mit frissje mood,
 ich deel mich d'r tied in, wie ích dat wil,
 mien heng, wie gewend, mar zelde sjtil.
 Went 't weer d'rnoa is, da rupt mich d'r gaad..
 vur dem sjton ich ummer nog geer paraat.
 De res van d'r tied verdeel ich mich gód;
 ich kóm gidder weëk minstens twieë daag tekót..
 Zoeë gon ich, (en ich denk doa mar zelde dra)
 mit zieëve-mijls sjtieëvele óp 't achste krútske aa.

E.M.-C.

BJOETTIE - KEES

Dat is gee nuj soat hónk,
 mótt ich uch zage..!
 Dat is e kufferke..
 bis aan d'r rank gevuld
 mit allerhande soate prul
 woeë vrouwlíj sjun va
 zouwe mótte weëde..
 of nog get sjunder
 wie ze va zichzelf al zunt..
 Woeë rumpelkes va gladgesjtrieëke
 mótte weëde
 en woeë ouw vèller da óp
 pieëdzje-huudjes liehke gunt!!
 Aod weëde.. mar jónk bliehve,
 dat is woeë d'r miensj va drumt!
 mar ích gleuf,
 dat gidder joar
 e sjtuksjke jónkheed numt..!

E.M.-C.